

Süreyya Ağaoğlu (1903-1989)

Türkiye'nin ilk kadın avukatı Karabağlı Süreyya Ağaoğlu.

Türk tarihinin ilk yazılı belgelerinden itibaren Türk kadını daha çok aile içinde, kız evlat, kız kardeş, eş ve gelin ifadeleri ile zikredilmekle birlikte, destanlardan dönemin şartları gereğince gerektiğinde at binebildiğini kılıç kuşanabildiğini ve gerekirse de cenge girebildiğini ve hatta devlet yönetiminde han ile birlikte hatunun da söz hakkı olduğunu müşahede etmek mümkündür İslamiyet sonrası ise özellikle Anadolu'nun Türkleştirilmesinde yine kadınların da etkin rol oynadığı bilinmektedir. Türk kadınları, yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda kurulmuş olan Türk devletlerinde nesiller boyunca bir sonraki kuşağa aktarılmış olan bu bilinç kapsamında, Birinci Dünya Savaşı ve müteakiben İstiklal

Savaşı ile birlikte yine eline silah alarak vatan savunmasında etkin bir şekilde yerini almışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasında ise Türk kadını bu defa muasır medeniyet ülküsü kapsamında toplum hayatında etkin roller üstlenmeye devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın avukatı ve aynı zamanda da kadın hakları savunucusu olan Süreyya Ağaoğlu da bunlardan birisi olup kadına toplumdaki saygın yerinin kazandırılmasında emeği geçen öncü ve lider kadınlardandır.

"İki Devlet Bir Millet" ifadesinin müşahhas bir örneği olan Süreyya Ağaoğlu, O tarihlerde Rus çarlığı hâkimiyeti altında olan Azerbaycan Karabağ'ın en önemli şehri olan Şuşa 'da 1903'te (1319) doğmuştur. İstiklal Savaşı'nın lider kadrosu içinde yer alan Hukuk Profesörü Ahmet Ağaoğlu'nun kızıdır.

Süreyya Ağaoğlu'nun babası, Ahmet Ağaoğlu, 20. yy başlarındaki son dönem Türkçülerinden olup, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş sürecinde çok etkin olan aydınlardan birisidir. Aynı zamanda savunduğu düşünceler açısından modernizmin öncülerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Süreyya Ağaoğlu'nun rol modeli de bizatihi babası ve annesi olmuştur. Bu nedenle Ahmet Ağaoğlu'nun kim olduğunun anlaşılması, Süreyya Ağaoğlu'nun kişiliğinin ve düşünce dünyasının anlaşılması açısından önemlidir.

Baba Ahmet Ağaoğlu, 1868 Karabağ doğumlu olup, batı medeniyetinin tümüyle benimsenmesini, Türkçülüğü ve liberalizmi savunan bir yazar ve siyasetçi kimliğine sahiptir. İlköğrenimden sonra Rus gymnasiumuna (lise üniversite arasında bir eğitim merkezi) gitmiş ve orada batı düşüncesiyle tanışmıştır. Daha sonra Paris'e giderek orada hukuk, tarih ve siyasal bilimler öğrenimi görmüştür. Bu sırada dünyada saygın bir yere sahip olan sosyolog Ernest Renan'la tanışmış Cemalettin Afgani'den ve Fransız devriminin fikirlerinden etkilenmiş bir düşünce yapısı ile 1894'te Azerbaycan'a geri dönmüştür. Bakülü petrol milyoneri Zeynel Abidin Tağıyev'in de maddi desteği ile İrşat, Terakki ve Fuyuzat gazetelerini yayımlamış, Şura-yı Ümmet'teki yazılarında genel olarak o tarihlerde bütün Kafkasya ve Türkistan'da etkili olmaya başlamış olan Rusya Müslümanlarının birliğini savunmuştur. Aynı zamanda Çarlık Rusya'sına karşı Azerbaycan'ın bağımsızlığını savunan Difai cemiyetinin de kurucuları arasındadır.

Türkçü Ahmet Ağaoğlu, esaret altında olan ve medeniyette geri durumda gördüğü Türk dünyasının içinde bulunduğu problemlerden çıkabilmesi için kadınların eğitim almaları gerektiğine yürekten inanmaktadır. Ağaoğlu, İslam dininin aslında kadına önemli haklar sağlayarak onu, toplum içindeki düşük durumdan kurtarıp yücelttiğini ispatlama çabası

içinde olup, İslam öncesi Araplarda ve İran'da kadının ne kadar kötü durumda olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.

31 Mart vakasını müteakiben 27 Nisan'da İstanbul'da Meclisi Mebûsan tarafından Sultan II. Abdülhamit tahttan indirilmiş ve tahta çıkan Sultan V. Mehmet Reşat döneminde İttihat ve Terakki'nin iktidarı kontrol etmesi daha da kolaylaşmıştır Aynı günlerde Difai Teşkilatı ile yapmış olduğu faaliyetlerden dolayı çok ciddi Rus takip ve tehditlerine maruz kalmış olan Ahmet Ağaoğlu, 1909'da ailesi ile birlikte İstanbul'a göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. İstanbul'da İttihat ve Terakki Partisi saflarına katılmıştır. Ahmet Ağaoğlu, İstanbul'da Ziya Gökalp ile "Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak" düşüncesinin savunucusu olarak konuşmalar yapmış ve Türkçülükle İslam'ın çelişmediğini ispatlamaya çalışan makaleler yazmıştır.

1917 Bolşevik Ekim Devrimi'nden sonra Azerbaycan'ın bağımsız olabileceği hususunda büyük umutlara kapılarak, yeniden anavatanına dönen Ahmet Ağaoğlu'nun Azerbaycan'ın tam olarak Osmanlı Devleti ile birleşmesini savunuyor olması tepki çekmiş olsa da 28 Mayıs 1918'de Gence'de istiklalini ilan etmiş olan Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin ilk Milli meclisinde temsilci olmayı başarmıştır. Azerbaycan'ın bağımsızlığını savunmak amacıyla Ocak 1919'da Paris Kongresine, temsilci olarak giderken Mondros Mütarekesi gereğince İstanbul'da İngilizler tarafından tutuklanarak Malta Adasına sürgün edilmiştir.

Bu süreçte Süreyya Ağaoğlu annesi ve kardeşleri ile İstanbul'dadır. Ahmet Ağaoğlu 1921'de Sakarya Savaşı sonucunda diğer Malta'daki Türk esirlerle birlikte İngilizler tarafından serbest bırakılmış ve Anadolu'ya geçerek TBMM'nin hizmetine girmiştir. İstiklal Savaşı'nın son günlerinde Ankara'da kurulmuş olan Matbuat umum müdürü olan Ahmet Ağaoğlu,1930'da da Cumhurbaşkanı Atatürk'ün emriyle Serbest Cumhuriyet Fırkası saflarına katılmıştır. 1939'da İstanbul'da ölmüştür. İyi bir baba olduğu bizzat Süreyya Ağaoğlu tarafından ifade edilen Ahmet Ağaoğlu, her şeyden önce çocuklarının eğitimine kız-erkek evlat ayrımı yapmadan özel bir önem vermiş ihtimam göstermeye çalışmıştır. Diğer taraftan da Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde ve de Azerbaycan'ın istiklal mücadelesinde imkânlar ölçüsünde üstüne düşen sorumlukları yerine getirmeye çalışmıştır.

Süreyya Ağaoğlu, böyle bir babanın kızı olarak, kadınların geri plana atıldığı bir dönemde doğup yetişmiş ve zorluklarla savaşmış, cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçte bütün Türk halkı ile birlikte birçok sıkıntılar çekmiştir. İstanbul'un işgali sırasında, okuduğu lisede dalgalanan Türk bayrağının yerine asılmış olan İngiliz bayrağını, gece yarısı arkadaşlarıyla birlikte indirdikten sonra, göndere yeniden Türk bayrağını çeken Ağaoğlu, işgalci subaylara "Sizin ülkenizi biri işgal etse, siz aynı davranışı göstermez miydiniz?" diyecek kadar da cesurdur. Aynı şekilde işgal kuvvetleri oturdukları eve askeri amaçlarla el koymak için geldiklerinde annesi de aynı tepkiyi göstermiştir. Bu anlamda hem annesinin ve hem de babası Ahmet Ağaoğlu'nun Süreyya Ağaoğlu için ideal bir rol model olduklarını söylemek mümkündür.

Süreyya Ağaoğlu, Ahmet Ağaoğlu'nun kızı olmanın dışında başka birçok özellik taşımakta olup,1919-1920 (1335/1336) döneminde Osmanlı maarif tarihinde Avrupaî mektep planında yapılan binada açılan ilk modern kurum olan Bezm-i Âlem Valide Sultanisini pekiyi derece ile bitirmiştir. Süreyya Ağaoğlu'nun ailesi gibi eğitim almış olduğu kurumların da kişilik gelişiminde etkili olduğu bir gerçektir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı ile devlet hayatındaki yeni teşkilatlanmanın gerektirdiği özelliklere sahip memur yetiştirmek üzere birçok okul açılmış olup Süreyya Ağaoğlu'nun da öğrencisi olduğu Dârülmaârif (Mekteb-i Maârif) bunlardan birisidir. Dârülmaârif 'de o günkü rüştiyelerden daha ileri seviyede bir öğretim metodu ve müfredat programı uygulanması amaçlanarak eğitim süresi 10 yıl olarak belirlenmiştir. Sultaniler ise yüksekokullara hazırlayan eğitim birimleri olarak düşünülmüş ve mezunları imtihanla

Darülfünuna kabul edilmeye başlanılmıştır. Yani aslında amaç; ülke kalkınması için ihtiyaç duyulan öğretmen açığını kapatmaktır

Süreyya Ağaoğlu lise eğitimini müteakiben beklendiği gibi öğretmen olmak yerine, çevresindeki herkesi çok şaşırtan bir kararla hukuk fakültesine kaydolmak istemiştir. Henüz yedi yaşındayken arkadaşlarının ve ailesinin ne olmak istediğini sorduklarında, “Avukat olacağım” cevabını veren Süreyya Ağaoğlu, büyüdüğünde hala bu isteğinde ısrarlı olunca, aile büyükleri, kadınlara uygun bir meslek seçmesi ve bu mantıksız isteğinden vazgeçmesi konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak O, fikrinden asla vazgeçmeyerek 1921 yılı sonbaharında Darülfünun Hukuk Fakültesine başvurmuştur. Ancak hala kız öğrenci kabul edilmediği için bu isteği reddedilmiştir. İstiklal Savaşı'nın en kritik günlerinin yaşandığı bu günlerde Süreyya Ağaoğlu, fakülteye kaydolmak için mücadeleye başlamış ve Darülfünun Hukuk Fakültesi Dekanı Ahmet Selahattin Beyle de görüşmüştür. Dönemin kadınlarının henüz çarşafı dolaştığı bir zamanda başını bile kapatmadan görüşmeye gitmiş olan Ağaoğlu, fakülteye girmek istediğini söylediğinde, kendisi de kadınların eğitimi konusunda çok ilerici düşüncelere sahip olmasına rağmen Ahmet Selahattin Bey ilk anda bu isteğe olumsuz yaklaşmıştır. Ancak; Süreyya Ağaoğlu, kendisi gibi avukat olmak isteyen arkadaşları Melahat (Tüzel) Ruacan, Bedia (Onar) ve Saime ile birlikte azimle mücadelesine devam etmiş ve sonunda fakültenin kız öğrencilere açılmasını sağlamıştır. İlk günlerde öğleden önce erkekler, öğleden sonra ise kızlar derslere girecek şekilde ikili eğitime başlanmış olsa da kısa süre sonra kız öğrenciler bütün fakültelere kabul edilmeye başlanmış ve aynı yıl içinde 16 Eylül'de alınan bir kararla Darülfünundaki ikili öğretime son verilerek karma eğitime geçilmiştir.

Süreyya Ağaoğlu'nun okula devam ettiği müteakibe İstanbul'unda Darülfünun büyük problemler içindedir. Öğrencilerin büyük kısmını Çanakkale vb cephelerde kaybetmiş olan Hukuk Fakültesinin yanı sıra tüm Darülfünun'daki müderrislerden bazıları ittihatçı oldukları gerekçesiyle İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüş, bir grup müderris de aynı gerekçeyle İstanbul hükümetleri tarafından tasfiye edilmiştir. Zeynep Hanım Konağı'nın ve Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesi binasının bir bölümü İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Bunlara bir de malî sıkıntı eklenince Darülfünun'da eğitim ve öğretimin sürdürülmesi çok zorlaşmıştır. Süreyya Ağaoğlu yine de Hukuk Fakültesi'nde eğitimini tamamlayıp, 1923-1924 (1339/1340) dönemi ders yılında âlâ (pekiyi) dereceyle mezun olmuştur. Müteakiben Ankara'da TBMM hizmetine girmiş olan babasının yanına gelerek, 26 Teşrinievvel 1340(1924)'de Adliye Vekâleti Umur-u Cezaiye Müdüriyetinde staja başlamıştır.

Süreyya Ağaoğlu, 1924 Ankara'sını yaşayarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuna tanıklık etmesi, Mustafa Kemal Atatürk'ü bizzat tanınması, sohbetlerine dâhil olması sebebiyle yakın dönemin önemli tanıklarındandır. Anılarında bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Ben Atatürk'ü çok genç bir yaşta tanıdım. Bir üniversite talebesi idim. Ailemle Ankara'ya gitmiştim. Fakat o zamanki tanımam sadece, güzel bir insanı seyretmekten ibaretti. İkinci defa tahsilimi bitirdikten sonra Ankara'ya gittim ki o zaman Latife Hanım'la evliydi. O zamanlar aile münasebetimiz çok ileriye. Bu vesile ile çok sık görme imkânım oldu. Atatürk'e meftun olan insan sıfatıyla her hareketinden bin mana çıkartan bir halimiz vardı. Yalnız benim değil. Herkesin, genç-yaşlı... Herkesin hali oydu. Biz iki kardeş Tezer ve ben... Atatürk'ü yakından tanımak şerefine nail olduk, Latife Hanımla evli olduğu müddetçe... Evli olduğu süre, hemen hemen her hafta bizim evimize gelirdi. Yahut Keçiören'de başka birinin evinde buluşulurdu. Orada tanıdığım Atatürk bir aile babası, tam bir aile ferdi gibi bir insandı. O zamanlar Ankara'nın havası bir başka türlü idi.”

Türkiye'de siyasi, sosyal ve kültürel birçok yeniliğin art arda yaşandığı bu dönemde, özellikle Latife Hanım'ın Ankara'ya gelişinden sonra sosyal hayatta kadınların giderek daha görünür hale gelmeleri mümkün olmuştur. O güne kadar,

kadınların erkeklerle beraber bir lokantada tek başlarına yemek yemesi görülmemiş olup, bunu ilk deneyenlerin başında gelen Süreyya Ağaoğlu bulunmaktadır. Öğle yemeği yemek için o günlerde çok revaçta olan 'İstanbul Lokantası' na arkadaşı ile gitmiş olması çok ciddi tepkilere sebep olmuştur. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Latife Hanım ile evlerine geldiğinde, Süreyya Ağaoğlu bu olayı anlatmıştır. Hemen ertesi gün Cumhurbaşkanı otomobilini göndererek Süreyya Ağaoğlu'nu iş yerinden aldırması ve İstanbul Lokantasının önünde otomobilini durdurarak, Bozüyük Milletvekili Salih Bey'i dışarıya çağırmasıdır. Doğal olarak bütün milletvekilleri lokantadan çıktıkları için biraz onlarla konuştuktan sonra herkese duyurmak amacıyla yüksek sesle: 'Bugün Süreyya'yı bize götürüyorum, yarın lokantada yiyecek' demiştir. Ertesi gün lokanta hikâyesini duyan bazı hanımlar, bu arada eski Denizcilik Bakanı İhsan Bey'in eşi Nuriye Hanım, Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in hanımı da öğle yemeğine lokantaya gelmişlerdi. Biz de bu olaydan sonra rahatlıkla dışarıda yemek yiyebiliyorduk. Gazi bu davranışı ile kadınların toplum içinde hareket serbestliğini nasıl korumak istediğini göstermişti. O devirde Atatürk Ankara'nın ruhuydu ve Ankara her halde pek az şehre nasip olan bir şevk, heyecan ve gelişme havası içinde yaşıyordu". Diyen Süreyya Ağaoğlu, sıradan gibi görünen bu olayın aslında kadınların sosyal hayattaki yerini güçlendirmek noktasında ne kadar etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten ödül aldığı programda Süreyya Ağaoğlu yaptığı bir konuşmada yine aynı konuya vurgu yaparak dönemin sosyolojisini ve psikolojisini anlamak açısından çok önemli olan şu bilgileri vermiştir. "İşte Atatürk Türk kadınına bir sahada daha bir yol açmıştı. Demek istiyorum ki, kadın her sahada erkekle müsavidir. İsterse lokantaya da gider, isterse işe de gider ve kendisini burada rahmetle yâd ediyorum, kendisine Türk kadını olarak birçok şeyler borçluyuz. Sayın dinleyiciler, adalet öyle bir duygudur ki, bu duygudan mahrum olmak yaşamamak demektir. Toplumun dayandığı manevi kuvvet doğrudan doğruya adalettir. Bu adaletin mümessilleri de hâkimler ve yardımcıları olan avukatlardır. Yaşı çok ilerlemiş ve bu duygulara ömrünce merbut kalan bir insan olarak bütün temennim, memleketimde adaletin her şeye hâkim olması ve âdil bir devletin her zaman memlekette işinin başında bulunması ve hukuk devletinden Türkiye'yi Allah'ın mahrum etmemesidir.

Sıradan bir olay gibi görünen bu hadise, aslında küçük adımların nasıl büyüyerek çığa dönüştüğünün küçük bir örneğidir. Bu tür gelişmeler sonucunda Türk kadını toplumun her kademesinde yer almaya başlamıştır. Süreyya Ağaoğlu'nun Latife Hanım ile özel yakınlığı daha sonraki günlerde de devam etmiştir. Yani ahde vefalıdır Atatürk'ten boşanmasının ardından nerdeyse çoğu devlet erkânının görmezden geldiği Latife Hanım ile 12 Temmuz 1975'deki ölümüne kadar dostluğu devam etmiş ve hatta Latife Hanım 1974 yılında kardeşi Rukiye Açıkalin'in cenazesinde Süreyya Ağaoğlu'nun koluna dayanarak katılmıştır. Latife Hanımın ölümünden sonra da Onu hep saygıyla yâd etmeye devam etmiştir.

1932'de ailesi İstanbul'a taşındığında Süreyya Ağaoğlu için de yeni bir dönem başlamıştır. 1936 yılında kaydını Ankara Barosundan naklen İstanbul Barosuna aldırmasıdır. Fransızca ve İngilizce bilen Ağaoğlu, meslek yaşamı boyunca çok sayıda uluslararası konferansta Türkiye'yi temsil etmiş, 1946'daki girişimleri sonucu İstanbul Barosunun, Uluslararası Barolar Birliğine üye olmasını sağlamıştır. 1946 - 1960 yılları arasında bu birliğin tek kadın yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. 1952'de Milletlerarası Kadın Hukukçular Birliği'ne üye olmuş, 1960 yılında Kadın Hukukçular Birliğinin Birleşmiş Milletler Cenevre Teşkilatı temsilciliğine seçilmiştir. 1960 Askeri Darbesi sonucunda Yassıada Davalarında kardeşi Samet Ağaoğlu'nun avukatlığını üstlenecek kadar yüreklilik göstermiştir. 14 Ekim 1960'da başlayan Yassıada Mahkemelerinde, Anayasayı ihlal etmek, dikta rejimi kurmak isteyenlere yardım etmek, iktidarı maddi menfaat sağlamak için kullanmak ve Vatan Cepheleri kurmakla suçlanan kardeşi Samet Ağaoğlu'nu Av. Gültekin Başak ile birlikte savunmuştur. Süreyya Ağaoğlu, devam eden süreçte Yeni Türkiye Partisi bünyesinde siyasi hayata atılarak

partinin İstanbul İl Başkanı olmuştur. 1980 - 1982 döneminde ise Hukukçu Kadınlar Federasyonunun ikinci başkanı olmuştur.

Süreyya Ağaoğlu'nun bu faaliyet ve kişilik özelliklerinin yanı sıra vakıf kurma ve sürdürme noktasındaki azmi ve kararlılığı da dikkat çekicidir. 1947 yılında Prof. Ali Fuat Başgil ve Gazeteci Ahmet Emin Yalman ile birlikte "Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti"ni kurmuş olması biraz daha farklı bir alana hitap etmektedir. Aynı milletin birbirine yakın iki farklı coğrafyada oluşturmuş olduğu ortak kültürel kodlarının yaşandığı bir ailede yetişmiş olmasının bir sonucu olarak daima fikri özgürlükleri savunmaya devam etmiştir. 1949 yılında ABD'ye gittiğinde sokak çocuklarının özel muhtaçlar yurdu barındırıldığını gördüğünde çok etkilenmiş ve İstanbul'a dönüşünü müteakiben "Ben de böyle bir barınma yurdu yaptırmalıyım" kararını almıştır. Kendi ifadesiyle "Taksim parkındaki kimsesiz çocuklar" için bu kararı almış olduğunu söyleyen Süreyya Ağaoğlu'nun 1948 yılında kurmuş olduğu "Çocuk Dostları Derneği" 75 yıldır devam etmekte olup, Süreyya Ağaoğlu Çocuk Dostları Vakfı ile de üniversite öğrencilerine destek verilmeye devam edilmektedir. Bu Dernek bünyesinde farklı şehir ve merkezlerinde kadınlara dönük kurslar, fakir ama başarılı öğrenciler için destekleyici burslar ve barınma amacına yönelik öğrenci yurtları kurulmuştur. Dernek ve vakıf çalışmaları kira gelirleri, bağışlar ve üye aidatları ile finanse edilmekte olup, Süreyya Ağaoğlu'nun mirasını bu merkezlere bağışlamış olduğu düşünülmektedir.

1950'li yılların başında, Alman hukukçu Werner Taschenbreker ile evlenen Süreyya Ağaoğlu yaklaşık 10 yıl sonra 1960'lı yıllarda eşinden ayrılmıştır. Bu evlilikten çocuğu bulunmamaktadır. Süreyya Ağaoğlu'nun kimsesiz çocuklara olan düşkünlüğünün nedenini, çocuğu olmadığı için annelik duygusunu bu şekilde karşılamak istemiş olabilir diye açıklamak mümkündür. Ancak O, Türk kültürünün çok güçlü yaşandığı Karabağ'da doğmuş ve ailesinden bu kültür normlarını fazlasıyla alarak yetişmiş olduğu için vakıf kurarak kimsesizleri, muhtaçları korumaya çalışmıştır diye açıklamak da mümkündür. Süreyya Ağaoğlu'nun anılarını içeren "Bir Ömür Böyle Geçti" isimli eserinde derneğin kuruluş ve gelişim öyküsünden aslında Onda her iki duygunun da etkili olduğunu görmek mümkündür.

1971 yılında Uluslararası Barolar Birliği'nin Monte Carlo'da yapılan konferansına katılan Süreyya Ağaoğlu'nun toplantı konuları, gündeme göre farklılık göstermektedir. Bir toplantının gündemi "Çevre ve Hava Kirlenmesi" iken diğeri "Pornografik Yayınların Serbestliği", ya da "Avukatın Ahlakıdır. 1973 yılında Londra'da yapılan, yapısı itibariyle idari nitelikte olan Kadın Hukukçular Konsey toplantısına katılırken, 1973 ve 1974 yıllarında Üniversiteli Kadınlar Derneği, Soroptimistler Derneği, İstanbul Barosu, Türkiye Barolar Birliği kendisine iki plaket, bir Cumhuriyet Altını ve bröve vermişlerdir. Törenlerde yaptığı konuşmalarda, "Bu kadar yıllık tecrübeden sonra Avukat ve Hâkim'in hiçbir kuvvetten çekinmemesi gerektiğini ve ancak o zaman Adaletin Mülkün Temeli olabileceğine inandığını" söylemiştir. Süreyya Ağaoğlu, Türk Hukukçu Kadınlar Derneği başta olmak üzere, Üniversiteli Kadınlar Derneği, Hür Fikirleri Yayma Derneği, Soroptimistler İstanbul Kulübü, Türk Amerikan Üniversiteliler Derneği üyeliği de yapmıştır. "Londra'da Gördüklerim" ve "Bir Hayat Böyle Geçti" ve Müzaheret", adlı İngilizce etüdü ve "Sessiz Gemiyi Beklerken" adlı kitapları ve hukuk alanında çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

Yaptığı çalışmalar ve Türk Hukuk Tarihinin ilk kadın avukatı olarak meslekte 40 yılını doldurması sebebiyle Türkiye Barolar Birliğinin 7.Genel Kurul Toplantısında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından 1975'de Onör Belgesi ile ödüllendirilmiştir. Ödül töreninde kısa bir konuşma yapmış olan Süreyya Ağaoğlu, 1924'de Cumhuriyetin ilk Hukuk Fakültesi mezunları olarak arkadaşı Melahat Hanım ile Ankara'ya geldiklerinde sokaklarda kadın olmadığını ve dönemin Adliye Vekili Necati Beye çocuk mahkemelerinde çalışma isteğini ilettiğinde ise daha büyüklerini

kuramadık ki, çocuk mahkemelerini nasıl kuralım cevabını aldığını anlatmıştır. Ne yazık ki çocuk mahkemeleri Türkiye’de kurulamadı. Bunu üzüntüyle söylemek istiyorum sözleri ile bu konudaki eksikliği de vurgulamıştır. 21.yy’ın ilk çeyreğinde Türkiye’de ilgili mahkemelerin kurulmuş olması işte bu mücadelelerin sonucudur demek mümkündür.

Süreyya Ağaoğlu sadece hayır işleri ile değil aynı zamanda bıraktığı kitaplardaki anıları ile Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarına ışık tutmaya devam edecek olup özellikle Cumhuriyet bayramlarının ne denli görkemli kutlanıldığına ışık tutmaktadır

Mustafa Kemal Atatürk ile birçok anısı bulunan Süreyya Ağaoğlu, İngilizce hazırladığı çalışmada Türk kadını hakları konusunda detaylı bilgiler vermiş olup, İslam’dan önce ve İslam’dan sonraki Türk kadınına çok detaylı bir şekilde betimlemektedir. “..Bugün Türkiye’de kadınlar diğer bütün medeni Dünya ülkelerinde var olan haklardan yararlanıyorlar” diyerek de Atatürk döneminin önemine işaret etmektedir. Bu yazıda özellikle ciddi bir İslami bilgiye ve İslam’dan önceki Türk tarih ve kültürüne vakıf olduğu dikkat çekmekte olup, kadın haklarındaki bozulmanın Arap kültürü ile ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir.. ‘Cennet anaların ayakları altındadır.’ diyen Hz. Muhammet, kadınlara birçok hak tanıdı. İstedikleri kadar çok sayıda kadınla evlenme özgürlüğüne sahip olan erkeklerin bu özgürlükleri en fazla dört kadınla sınırlandırıldı”, demektedir.

1975’de “Bir Ömür Böyle Geçti” adlı kitabının ilk basımı yapılan Süreyya Ağaoğlu, aynı yıl Ankara Üniversiteli Kadınlar Derneğinin Türkiye’deki tüm kadın dernekleri için düzenlemiş olduğu “1975 Kadın Yılı Kongresine katılmıştır. Bu kongrede, Hukuk Komisyonunun seçilmiş ve Kadının Sosyal ve Hukuki Hakları konusunda bir rapor hazırlamışlardır. Müteakiben aynı yıl içinde Uluslararası Kadın Hukukçular Konfederasyonunun Varna’da düzenlemiş olduğu kongreye Türk Hukukçu Kadınlar Derneği’nden 20 kişilik bir ekiple katılmışlar ve “Evlilik İlişkileri İçinde Kadının Evlilik Kurumu ve Çocukları Konusunda Hak ve Görevleri” konulu bir bildiri sunmuşlardır. Süreyya Ağaoğlu, bu kongrede Uluslararası Kadın Hukukçular Konfederasyonu’nun İkinci Başkanlığına seçilmiştir.

10-16 Ağustos 1975’de Moskova’da toplanan “Kadının Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Alanlarda Yasal Hakları” konulu uluslararası toplantıya Prof. Dr. Nihal Uluocak ve Av. Fani Motola ile birlikte katılıp, Türk kadını hakkında yedi sayfalık Fransızca bir rapor sunmuşlardır. Ömrünün sonuna kadar bu yönde yapılan bilgi şöleni, kongre vb toplantılarda Türkiye’yi ve Türk kadınına temsil eden Süreyya Ağaoğlu’nun özellikle şu faaliyetleri dikkat çekiçidir.1979 Yılı Ekim ayında yaklaşık 60 ülkenin katıldığı New Mexico’nun Santa Fe şehrinde düzenlenen ve geçmişte iki yıl başkanlığını yaptığı Uluslararası Kadın Avukatlar Derneği’nin kongresine Av. Fani Motola ile birlikte katılıp, “Çocuğun Hakları ve Evlilik Birliği Dışında Doğan Çocuklar ve Velayet konusunda konuşmalar yapmıştır. Aynı yıl 14-18 Kasım tarihleri arasında Atina’da düzenlenen Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun “Göçmen ve Tabiiyeti Olmayan Çocuklar” konulu konferansına Türkiye’den 20 kadar hukukçu ile birlikte katılmıştır. 1980 yılında Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun Paris’te düzenlenen Yönetim Kurulu toplantısına katılırken, Hukukçu Kadınlar Federasyonu Yönetim Kurulu, UNESCO tarafından Paris’te düzenlenecek olan “Silahsızlanma ve Çocuklarda Silahsızlanma Eğitimi” konulu toplantıya federasyon adına Süreyya Ağaoğlu’nun katılmasına karar vermiştir. Süreyya Ağaoğlu diğer uluslararası derneklere olduğu gibi Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun (International Federation Of Women Lawyers) üyelik aidatlarını düzenli olarak ödemiştir.19 Mart 1983 ‘de Türk Hukukçu Kadınlar Derneği tarafından törenle Süreyya Ağaoğlu’na Onur Belgesi verilmiştir.

Süreyya Ağaoğlu yaşamı sürecince kadın hakları için mücadeleye devam etmiş olup, özellikle kadın avukatların Medeni Kanun’un 159. maddesi uyarınca mesleğe başlamadan önce kocalarından izin alma zorunluluklarının kaldırılmasını

sağlamaya çalışmıştır. Ancak 1990'lı yıllara kadar devam eden bu uygulama Medeni Kanun'un ilgili maddesinde, kadının çalışmasında kocanın iznine bağlı olma koşulu, İzmir Sulh Hukuk Mahkemesi'nin Anayasa'nın10, 49, 50 maddelerine aykırılık itirazı üzerine, Anayasa Mahkemesi tarafından 29.11.1990 tarih ve 1990/30 Esas ve 1990/31 Karar sayılı hükümlerle Süreyya Ağaoğlu'nun ölümünden ancak bir yıl sonra iptal edilmiştir. Süreyya Ağaoğlu, Azerbaycan'dan Osmanlı Devleti'ne ve oradan da Türkiye Cumhuriyetine uzanan hayatını dolu dolu yaşamış, geride unutulmaz eserler ve anılar bırakarak, 29 Aralık 1989 günü İstanbul'da katıldığı "Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma " konulu bir panelden ayrılırken düşme sonucu beyin kanaması geçirerek vefat etmiştir.

Süreyya Ağaoğlu'nun günümüze ışık tutan değerli çalışmalarından bazıları şunlardır.946 yılında Akgün Basımevi tarafından basılan "Londra'da Gördüklerim" isimli 44 sayfalık kitap, "Atatürk İlkelerine Genel Bakış" başlıklı 4 sayfadan oluşan makale. 1984 yılında Ağaoğlu Yayınevi tarafından dizilip basılan "Bir Ömür Böyle Geçti Sessiz Gemiye Beklerken" isimli kitabı,1989 yılında, Kiril alfabesi, Rusça ve Azerbaycan Türkçesinde yayınlanan Azerbaycan İlimler Akademisi'nin haftalık gazetesi"ELM" de neşredilen "Ailem Ve Tahsil Yıllarım" başlıklı yazı dizisi ve birçok makalesi vardır.

İlk kadın hukuk öğrencisi olarak önemli ilklerden birisini başarmış olan Süreyya Ağaoğlu'ndan günümüze kadar devam eden süreçte 2022 yılı itibari ile Türkiye Barolar Birliğine kayıtlı avukat sayısı oldukça artış göstermiştir. Özellikle de mesleğe yeni başlayan avukatlar arasındaki kadın - erkek sayıları karşılaştırıldığında, kadın avukat sayısının her geçen yıl erkek avukat sayısına yaklaştığı görülmektedir. Kadın - erkek avukat sayısı arasındaki fark 2020 yılında 12 bin 264'ken, bu fark kadınlar lehine 2022 sonunda 10 bin 59'a gerilemiştir. Türkiye genelinde 174.533 avukat olup bu avukatların 92.296'sı erkek, 82.237'si ise kadındır. Yani Süreyya Ağaoğlu bu savaştan tüm kadınlar adına galip çıkmıştır demek mümkündür Süreyya Ağaoğlu için Karabağ'dan aldığı kültür unsurlarını, Türkiye'dekilerle birleştirip uygulamaya çalıştı demek mümkündür. Süreyya Ağaoğlu, 29 Aralık 1989'da İstanbul'da katıldığı "Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma" konulu panelden ayrılırken düşerek beyin kanaması geçirip, öldüğünde, geride çok güçlü temeller üstünde yükselen Çocuk Dostları Derneği'ni ve bütün kitaplarını ve kişisel arşivinin tamamını bağışlamış olduğu Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nı bırakmıştır. 58 yıllık bir hukukçu geçmişi ve hizmeti vardır. Kurmuş olduğu vakıf ve dernek 2023 yılına kadar binlerce öğrenciye yurt ve eğitim hizmeti vermeye devam etmiştir, yani O ölümünden sonrası için de hayır işlemeye devam edecek bir akar bırakmıştır. Bu anlamda Süreyya Ağaoğlu ataları Türk kadınları gibi her zaman ve her yerde, yaşanan problemler karşısında çözüm için ihtiyaç duyduğu kudreti damarlarındaki asil kanda bularak, topluma hizmet etmeye devam etmiştir demek mümkündür.

Selma YEL

KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, Süreyya, **Bir Ömür Böyle Geçti, Sessiz Gemiye Beklerken**, Ağaoğlu Yayınevi, 1984.

ALPER, Soner, YILDIRIM, Gülşah, "Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Ankara Barosu'nun İlk Kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu", **Hukuk Gündemi Dergisi**, Atatürk Özel Sayısı, Ankara 2013.

BAYRAKTAR, Adile Nuray, "Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar", **Ankara Araştırmaları Dergisi (Journal of Ankara Studies)**, https://jag.journalagent.com/jas/pdfs/JAS_4_1_67_80.pdf, Erişim Tarihi: 10.04.2023.

BAŞ, Fazıl, **Darülfünun'un Cihan Harbi Yılları**,

<http://www.cihanharbi.com/cehl-olmeli-zulm-olmeli-hak-bulmali-kuvvet-hakkin-yuzu-guldukce-gulumser-beseriyet/>,
Erişim Tarihi: 14.04.2023.

BİÇER, Hasan, **Cumhuriyetin 50. Yıl Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

BİLİCİ, Faruk, "Ernest Renan", <https://islamansiklopedisi.org.tr/renan-ernest>, (18.04.2019), (Erişim Tarihi: 18.04.2019).

"Bir Eğitim Yuvasının Tarihi: Darülfünun", <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/bir-egitim-yuvasinin-tarihi-darulfunun>,
Erişim Tarihi: 24.04.2019.

ÇELİK, Adil Giray, **Osmanlı Darülfünun Mekteb-i Hukuk'ta İlk Çiçek Süreyya Ağaoğlu**, Ankara 2018.

DÖLEN, Emre, "II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, X-1(2008).

Kazımoğlu, Senan, "Rus ve Ermenilere Karşı Kurulan Azerbaycan'ın İlk Gizli Teşkilatı", <http://www.yenihaberden.com/rusveermenilerekarşikurulanazerbaycaninilkgizliteskilati7730yy.htm>, Erişim Tarihi: 18.04.2019.

KURNAZ, Şefika, **Osmanlıdan Cumhuriyete Kadınların Eğitimi**, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/143/14.htm, Erişim Tarihi: 09.08.2018.

SAVAŞ, Mevhibe, **İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın**, Ankara 1998.

SELÇUK, Mustafa, "Üsküdar'dan Darülfünunda Kız Öğrencilerin Eğitimi", **Tarih Dergisi**, S 48(2008/2), İstanbul 2009.

MERT, Muhit, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Ahmet Ağaoğlu'nun Dinî Düşünceleri", **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2006/2, c. V, Say 1 :10, s.16.17.

"Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50nci yıl dönümünün kutlanması hakkında Kanun", https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601701.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2022.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, Ankara 2006, https://turuz.com/storage/Turkoloji-3-2020/7839-Ataturkun_Tamim-Telqiraf_Ve_Beyannameleri-IV-2006-559s.pdf,
Erişim Tarihi: 10.10.2022.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/darulmaarif>, Dârülmaâri (İstanbul Kız Lisesi), Erişim Tarihi: 09.08.2028.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sureyya-agaoglu-1903-1989/?pdf=6250> adresinden erişilmiştir